

Den inmurade stenhälvan skulle ursprungligen ha varit större än den senare tillvaratagna. Det lösa fragmentet uppställdes av S. Welin i vapenhuset, där det hade sin plats, intill dess det 1938 fick sin nuvarande placering. Den inmurade delen kan icke utan mycket stor svårighet löstas ur källartaket.

Mörk, finkornig, gnejs. Fragment A: Längd 1,26 m., bredd 0,65 m. Inskriften är förstörd. Fragment B: Höjd 1,4 m., bredd 0,8 m. Ristningsytan är jämn.

Inskrift (fragment B):

: **kartuki** : **sati** : **ste** . . . **an** : **er** : **uarþ** . . . **untin** . . . **uk** :

5 10 15 20 25

Kartoki satti ste[n] ... ER varð ... [F]undinn [hi]ogg.

»Kårtoke satte (denna) sten ... Han blev ... Funnen högg.»

Till läsningen: 1 **k** är vittrad men tämligen säker. 2 **a** är säker men har djup vittring på mitten, 3 **r** är säker. 4 **t** har tydlig bst till höger, men den vänstra är grund. På 5 **u** är hela partiet mellan stavarna bortfallet. 6 **k** är starkt vittrad upptill, bst svag. 7 **i** är säker liksom hela det följande ordet 8–11 **sati**. Bistavarna till 13 **t** äro nästan bortvittrade. 14 **e** är kraftigt stungen. 15–16 **an** äro tydliga. 17 **e** är tydligt stungen. Vänstra bst till 18 **n** är säker, den högra är nästan bortvittrad, men ganska säker. På 23 **u** är blott stavarnas huvudriktning säker; de ansluta icke till varandra upptill. 24 **n** är säker. 25 **t** har vittrad överdel, bistavarna äro osäkra. R. 26 visar mellersta delarna av en hst, **i**(?). 27 **n** är säker. Efter sistnämnda runa fortsätter inskriften direkt på en valk i stenytan. I själva övergången till detta högre parti bör ha stått ett sk samt minst en runa (: **h** el. **i**, kanske båda), som emellertid nu bortvittrat. På 28 **u** är stavarnas anslutning upptill osäker.

1–7 **kartuki** torde vara ett sammansatt mansnamn, tidigare icke belagt i runinskrifter. Förleden har binamnskaraktär och torde äga samband med fisl. *kárr* 'krushårig' (jfr *Kari* Sö 217). Den ursprungliga betydelsen av namnet som helhet bör således ha varit 'den krushårige Toke'. Man har tydligen känt behov av att till det egentliga, i dessa trakter allmänt brukade namnet Toke foga ett särskilt karaktistikum, en mycket vanlig företeelse i nordisk namngivning; se E. Wessén, *Nordiska namnstudier* (1927), s. 67. Om *Fundinn* se Vg 157.

Inskriften på det skadade fragmentet A har innehållit namnet på den döde samt säkerligen också en uppgift om var han dött. Att r. 15–16 **an**, som Jungner föreslagit, skulle bilda slutet av den dödes namn (exempelvis *Halfdan*) är mindre troligt. Snarare tillhöra de en attributiv bestämning till namnet, t. ex. *goðan*.

181. Norra Åsarps sn, Frugården.

Pl. 148, 149.

Litteratur: B 956, L 1402, 1405, T 90. J. Peringskiöld, *Monumenta* 9, bl. 97; N. R. Brocman, *Sagan om Ingvar Widtfarne* (1762), s. 201; C. G. G. Hilfeling, *Resor* 1791 (KB F m 57: 1, red. av P. Tham), s. 71 f.; J. N. B. [von] Abrahamson i *Antiqvariske Annaler* 2 (1815), s. 134 f.; P. E. Lindskog, *En korrekt beskrifning om Skara stift* 5 (1816), s. 256; C. J. Ljungström, *Redvägs härad* (1861), s. 34 f., *Runa-list eller konsten att läsa runor* (1866), s. 12; N. G. Djurklou, *Antiqvitetsintendentens berättelse* 1869, s. 225 f. (ATA); O. Montelius, *Svenska runstenar om färder österut* (i: *Fornvännen* 1914, s. 98 f., 124); N. Beckman i *VFT* 4: 2 (1920), s. 60; *Fornminnesinventering* 1933 (ATA); *Handlingar* 1935 i ATA; S. B. F. Jansson, *Runstenarna i Dalums kyrka* (i: *VFT* 5: 2, 1942), s. 65, *De foro dristigt ...* (i: *Sv. Turistfören. Årsskrift* 1949), s. 111, *Svenska utlandsfärder i runinskrifternas ljus* (1956), s. 10 f.; H. Wideen, *Västsvenska vikingatidsstudier* (1955), s. 151.

Äldre avbildningar: Ulf Christofersson, bläckteckning 1687 jämte renritning för B 956 (i KB F l 7 a, bl. 18), träsnitt (i Peringskiölds *Monumenta* och B 956); P. Tham, bläckteckning (i Hilfeling a. a., s. 75); Ljungström, *Redvägs härad*, pl. 2; Djurklou, bläckteckning (i a. a.); S. Welin, tuschteckning (VFA), träsnitt (i T 90); F. Braun, foto 1911 (ATA).

Runstenen står rest Ö om Ätran, en dryg km. SV om N. Åsarps kyrka, på en liten kulle c:a 30 m. NÖ om nordligaste gården, Frugården. 15 m. NNV om runstenen ligger Olsbro, som givit stenen namnet Olsbro-

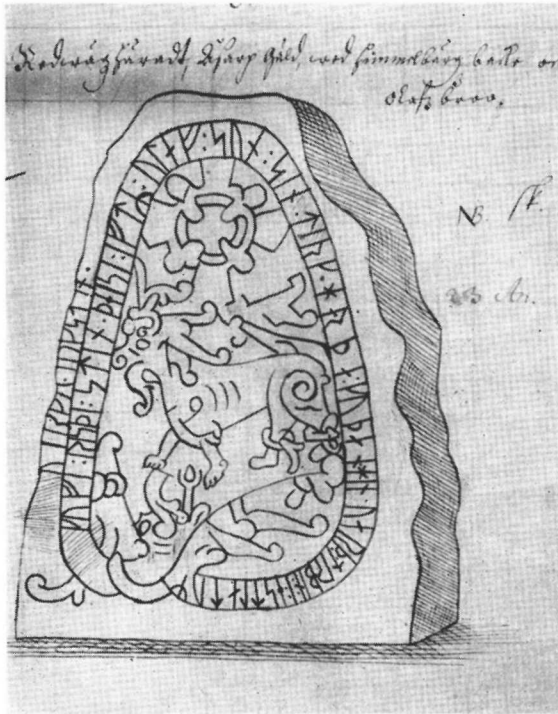

Fig. 282. Vg 181. N. Åsarps sn, Frugården.
Efter teckning av Christofersson.

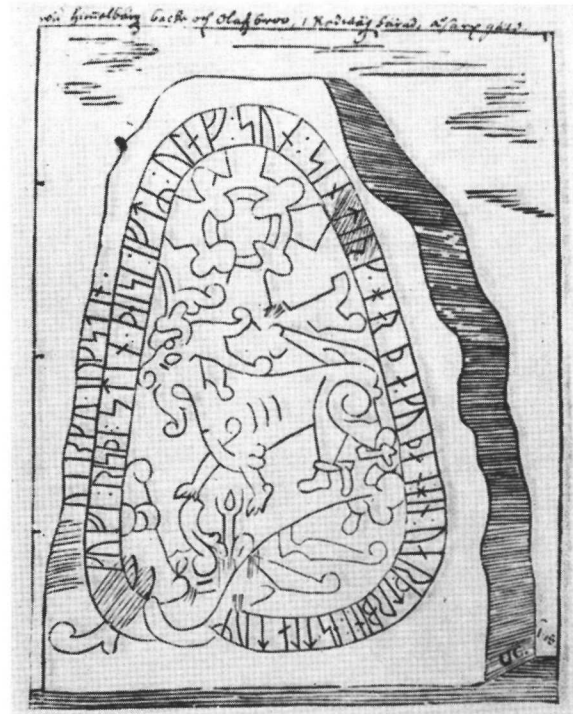

Fig. 283. Vg 181. N. Åsarps sn, Frugården.
Efter träsnitt i Peringskiölds Monumenta (B 956).

sten (SOÄ X, 249), enligt folketymologien i orten »Olles brors sten». Nitiska bygdeforskare i gammal tid ha t.o.m. gärna velat göra gällande, att traditionen skulle vara ursprunglig. Stenens placering tycks ha varit densamma redan på 1600-talet, ehuru den äldsta litteraturen (Christofersson, Peringskiöld, Brocman, Liljegren) uppger den stå »wid Himmelbärgs backe och Olofsbro». Himmelsberg ligger i SÖ på ett par hundra meters avstånd från stenen. Senare lokaliseras den i allmänhet till Alvared Frugården. Den vacklande lokalbestämningen har troligen varit orsaken till J. G. Liljegrens dubbelnumrering av stenen i *Runurkunder*.

Grovkornig granit. Höjd 2,1 m., bredd 1,6 m. Runorna äro tydliga och väl huggna. Stenens vänstra kant är något skadad, varigenom runorna här till sina övre delar förstörts. Stenen företedde samma skador på 1600-talet.

Inskrift:

kufi : rspi : stin : pesi : eftR : ulaf : sun : sin · trk · hrpa · kupan · hn · uarp · trbin · i · estlatum ·
5 10 15 20 25 30 35 40 45 50 55 60
hugrþr · iuk · s - - -
65 70 75

Gufi resti sten þennsi æftir Olaf, sun sinn, dræng harða goðan. Hann varð drepinn i Estlandum. H[a]varðr(?) hiogg sten.

»Guve reste denna sten efter Olav, sin son, en mycket dugande ung man. Han blev dräpt i Estland. Håvard(?) högg stenen.»

Till läsningen: Före l k finnas inga spår av sk. 11 i är ej stungen. Högra bst till 20 R är flagrad. Inskriften i stenens vänstra kant utanför den egentliga runslingan innehåller uppgift om ristaren. Beklagligt nog är ristningen här till en del skadad, varför runorna i vissa fall ej äro fullt säkra. 63 h är säker, bst är betydligt

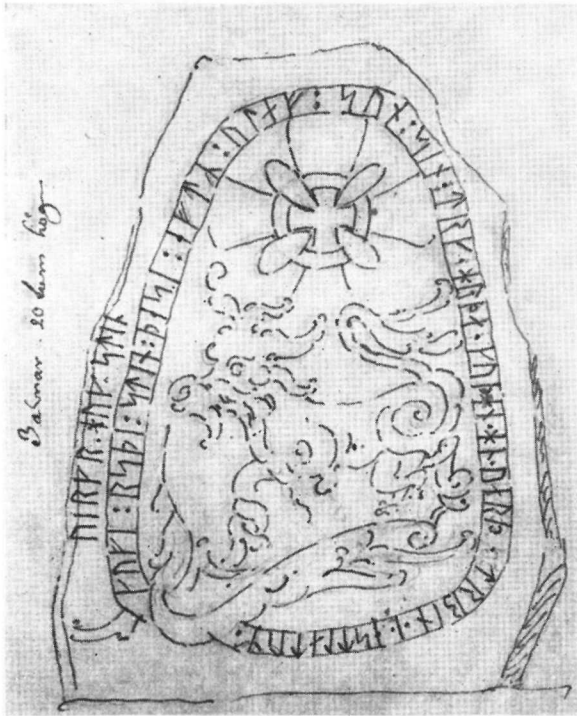

Fig. 284. Vg 181. N. Åsarps sn, Frugården.
Efter teckning av Tham.

Fig. 285. Vg 181. N. Åsarps sn, Frugården.
Efter teckning av Djurklou.

djupare än hst. Likaså är 64 **u** säker. R. 65 har säker hst; möjligen finnas i den starka vittringen spår av en högt ansatt **a**-bst; avståndet till föregående och efterföljande runa talar för **a**, 66–67 **rp** äro säkra, ehuru skadade i topparna. R. 68 är till sin nedre bevarade del av typisk **r**-form. I hst till r. 68 finns en fördjupning, som möjligen är huggen. Runan är dock sannolikt **r**. 69–72 **iuk s** äro säkra. Efter 72 **s** äro bevarade nedre delarna av tre huvudstavar, **tin**(?).

Christofersson: 5–6 **ris**, 14 **ei**, 17 **i**, 31–32 **tir**, 35 **ar**, (i *Bautil* intet sk efter 42 **n**), 43–44 **hin**; efter 37 **a**, 48 **p**, 53 **n** och 54 **i** har sk markerats med två punkter (i *Bautil* även efter 44 **n**); sk saknas efter 62 **m**. Ristarens namn utläses efter teckningen snarast **uirku**, såsom det också anges exempelvis hos Brocman och Abrahamson, vilkas läsningar tydligt grunda sig på *Bautil*. 63 **h** har sålunda ej iakttagits, r. 65 har lästs **i** och 67 **k**. Sk saknas efter 71 **k** men finns i form av en punkt efter 75 **n**. — Hilfelings läsning är samvetsgrannare och visar endast få avvikelser från ovanstående: 63 **h** ej iakttagen, 65 **i**, 67 **k**, 69 **h**. — I Ljungströms *Runa-list* finns inskriften medtagen »till läsöfning», men författaren har uteslutit inskriftens slut, uppgiften om ristaren. R. 17 läses av Ljungström **i**; 62 **k**. — Djurklou: 62 **k**, för r. 65–66 fyra stavar, för r. 73–75 tre. Sk saknas efter r. 62. — Torin: 17 **i**; beträffande ristarens namn säger han: »Första runan tycks vara *, dock är stafven otydlig. De derpå följande **ni** äro tydliga, **ri** är icke fullt tydligt. Som ett stycke af kanten är borta, synas nu ej mer än 3:ne stafvar ... Andra ordet **ni** är tydligt. Af tredje ordet synes nu blott ett **li** jemte 3:ne stafvar.»

Som framgår av redovisningen för äldre läsningar, har ristarens signatur vållat de största svårigheterna, men varken **uirku** (*Bautil* etc.) eller **hu[Imu]ipr** (Djurklou) kan godtagas, ej heller Stephens' förslag (meddelat av Torin) **huir[iki]** »Väring». Genom läsning av r. 65 som **a** samt suppling av **a** mellan 63 **h** och 64 **u**, en jämförelsevis lätt justering, erhålles mansnamnet *Havarðr*. Detta är visserligen icke tidigare belagt i runinskrifter, men Lundgren och Brate uppta fyra exempel på namnets förekomst i svensk medeltidslitteratur. Det

är även känt från det övriga Norden, företrädesvis Norge, där det talrikt brukats under vikingatiden och in i sen medeltid. Om *Gufi* se Vg 173.

Runstenen är den enda svenska runsten, som uttryckligen rests till minne av en estlandsfarare.¹ Men även andra inskrifter vittna ännu värtaligt om nordbornas tidiga förbindelser med landet på andra sidan Östersjön. Namnet *Æistfari* står på en sörmländsk sten (Sö 45) och *Æistr*, *Æisti*, på ett tiotal uppländska, det sistnämnda väl ursprungligen ett trälnamn. Runstenen vittnar med sin för landskapet originella, ornamentala utsmyckning om ristarens bekantskap med vissa drag i runstensornamentikens utveckling på andra håll i vårt land och bruket av figurelement med hemortsrätt långt utanför Sveriges egna gränser. Nära motsvarigheter till djurfiguren på denna runsten förekommer på Sö 82 (Tumbo), Ög 106 (Kärna), DR 271 (Tullstorp, Skåne) samt Vg 4. Även Vg 14 samt DR 412 (London) visa nära släktskap med stenens figurgestaltning. Samma typ av entrelac-kors finns på Sö 159.

182. Norra Åsarps sn, Hög, Skattegården.

Pl. 154.

Litteratur: B 975, L 1403, T 76. J. Peringskiöld, Monumenta 9, bl. 61; C. G. G. Hilfelding, Resor 1791 (KB F m 57: 1, red. av P. Tham), s. 74; P. E. Lindskog, En kortt beskrifning om Skara stift 5 (1816), s. 257; L. Kinberg i VFT 1: 2 (1869), s. 18; O. Montelius i: Falköping förr och nu (1910), s. 61; Fornminnesinventering 1933 (ATA).

Äldre avbildningar: Ulf Christofersson, bläckteckning 1687 (i KB F 1 7 a, bl. 20), träsnitt (i Peringskiölds Monumenta och B 975); P. Tham, bläckteckning (i Hilfelding a. a., s. 79); S. Welin, tuschteckning (VFA), träsnitt (i T 76).

Runstenen står rest c:a 200 m. Ö om Skattegården i Högs by och omedelbart N om vägen Hög–Bredene (Smula sn), intill en liten domarring med sex, ursprungligen sannolikt sju, stenar. Här stod stenen vid C. G. G. Hilfeldings besök 1791, och platsen tycks ha varit densamma redan på 1600-talet, »Högz gärde».

Röd granit. Höjd 1,4 m., bredd 0,9 m. Ristningen vetter åt Ö. Ett stycke av stenen upptill åt vänster är avslaget. Stenen förededde samma skador på 1600-talet. Runorna äro djupt och väl huggna.

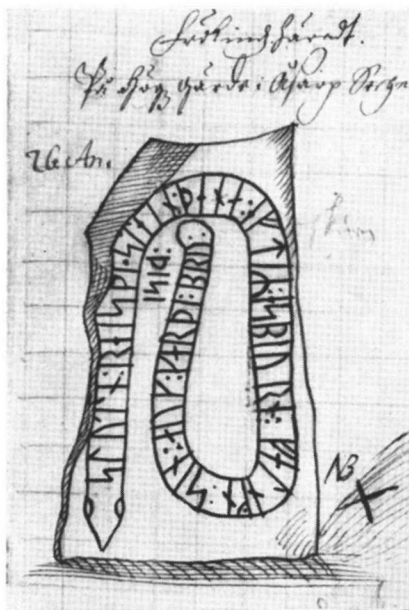

Fig. 286. Vg 182. N. Åsarps sn, Hög, Skattegården. Efter teckning av Christofersson.

Fig. 287. Vg 182. N. Åsarps sn, Hög, Skattegården. Efter träsnitt i Peringskiölds Monumenta (B 975).

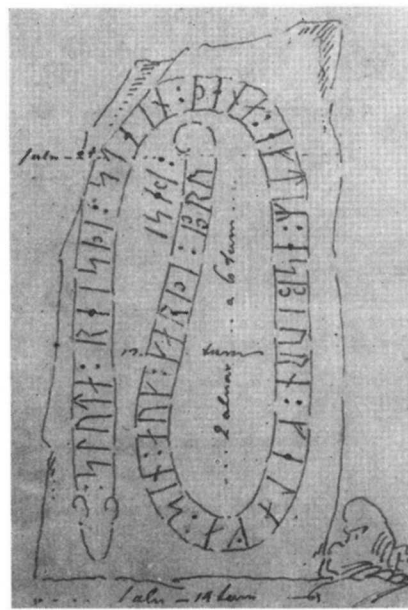

Fig. 288. Vg 182. N. Åsarps sn, Hög, Skattegården. Efter teckning av Tham.

¹ Om det osäkra belägget från U 439 se S. B. F. Jansson i *Fornvännen* 1946, s. 263 noten.